

2008 på

BORNHOLMS MUSEUM

Årsberetning for BORNHOLMS MUSEUMS virksomhed 2008

<i>Indledning</i>	s. 3
<i>Prioriteringer, undersøgelser</i>	s. 5
<i>Museumsforeningen og bestyrelsen</i>	s. 7
<i>Den arkæologiske virksomhed</i>	s. 8
<i>Nyere tids virksomhed</i>	s. 15
<i>Formidling, It, hjemmesiden</i>	s. 17
<i>Udstillingerne 2008</i>	s. 17
<i>Digital registrering, arkiver, bibliotek</i>	s. 19
<i>Markedsføring og publikationer</i>	s. 19
<i>Konservering</i>	s. 20
<i>Personale</i>	s. 20
<i>Medlemsskaber</i>	s. 22
<i>Bygninger, magasiner, mm.</i>	s. 23
<i>Tak (afslutning)</i>	s. 24

INDLEDNING

2008 har både været et godt år – og et turbulent år. Godt, fordi en dygtig og engageret medarbejderstab har haft viljen til at få hjulene til at køre. Og godt, fordi vores dygtige arkæolog, Finn Ole Nielsen, sidst på året 2008 blev udnævnt som æresdoktor af Lunds Universitet. Det er vi meget stolte af på Bornholms Museum!

Turbulent, fordi året har været præget af en økonomi, der slet ikke har kunnet få tingene til at hænge sammen. Det har der været flere grunde til: et ringe besøgstal fik entreindtægten og salget til at dale så meget, at end ikke alvorlige besparelser i årets sidste måneder kunne rette op på det. Stigende udgifter til lønninger og lønrelaterede afgifter på grund af det store antal ansatte (ca. 50 personer på årsbasis) har udhulet budgettet. Barselsorlov og en langtidssygemelding – blandt et personale, der ellers aldrig har en sygedag – har i væsentlig grad indebåret manglende hænder. For overhovedet at få fremtiden til at hænge sammen økonomisk og for at dække underskuddet, måtte vi træffe særdeles ubehagelige dispositioner, afskedigelser, der da også i den grad gav bagslag til ledelsen. Årets mørke måneder har i sandhed været mørke.

Hvordan 2009 skal hænge sammen arbejdsmæssigt og økonomisk er det pt. svært at forudse – eller spå om. Med den økonomiske krise verden befinder sig i i øjeblikket, vil det nok være naivt at tro, at året vil blive bedre end 2008. Det har vi forsøgt at tage højde for i budgettet. Men at det ikke er fremmede for arbejdsindsatsen, at medarbejderstaben er reduceret så meget, siger sig selv.

Med foråret vender optimismen tilbage. På Hjorths Fabrik, som i 2008 havde det største underskud, har vi fået ansat en energisk og engageret daglig leder; andre dygtige folk er på vej, så der synes at være lys for enden af tunnelen. På de andre afdelinger fortsætter vi den arbejdslinje, der allerede er lagt. Og så må vi krydse fingre for året der kommer. Det er så banalt, at hvis sommeren bliver våd og regnfuld, skal økonomien nok hænge sammen. At det selvfølgelig er uholdbart i længden siger sig selv, museets økonomi skal stabiliseres på anden vis.

Vi har allerede haft et generationsskifte på Hjorths Fabrik. Der er vi nu, som ovenfor omtalt, på rette kurs. I de kommende år vil der ske flere generationsskifter, hvilket kan lukke op for nye visioner, initiativer og gå på mod. For at det kan lykkes, prøver vi at få stabiliseret, ikke blot økonomien, men også samlingernes fysiske opbevaring og digitale registrering.

De to sidste punkter har været væsentlige i den kvalitetsvurdering, som Kulturarvsstyrelsen i 2008 gennemførte på Bornholms Museum og Bornholms Kunstmuseum. Styrelsen har som mål, at gennemgå samtlige landets statsanerkendte museer – nu var turen kommet til Bornholm.

Det er en meget lang proces, arbejdskrævende, men også givtig, fordi man bliver tvunget til at se på sine egne procedurer. Et flere dages langt besøg af medarbejdere fra Kuas, opfulgt af møder har været interessante – ikke mindst fordi nogen har "gidet" høre på alle de små og store problemer, et museum nødvendigvis kæmper med.

Bornholms Museum har endnu ikke modtaget den endelige vurdering fra styrelsen. Det skyldes, som vi forstår det, den store kompleksitet, der er i Bornholms Museums arbejdsområde. En delrapport har vi dog modtaget, og heldigvis er konklusionerne overvejende positive.

I en foreløbig rapport fra november 2008, hvor man også havde taget stilling til bestyrelsens virke, hed det således bl.a.:

”Museets overordnede fokus og prioriteringer.

Bornholms Museum er en kulturinstitution med en vigtig lokal forankring og med stor betydning for lokalsamfundet og for Bornholm som turistmål. Museet har i en årrække satset på at udvikle museets filialer og er nu i en konsolideringsperiode. Museet har en bred samarbejdsflade og er aktør i mange forskellige sammenhænge i det bornholmske kulturliv.

Det er afgørende, at museet nu i højere grad prioriterer at skabe balance i aktivitetsniveau og ressourceforbrug mellem museets forskellige opgaver med henblik at løse de lovpligtige myndighedsopgaver tilfredsstillende. Denne prioritering bør samtidig have et strategisk sigte i forhold til museets fokus og rolle i lokalsamfundet de kommende år.

Museets bestyrelse.

Det er afgørende for museets fremtidige virke, at museet har en aktiv bestyrelse, som løbende sætter museets rolle og udvikling på dagsordenen. Styrelsen opfordrer bestyrelsen til at styrke sin deltagelse og blive en mere aktiv medspiller i udviklingen af museets målsætninger, strategi og rolle i lokalsamfundet.”

Kulturarvsstyrelsen inddrager desværre ikke direkte det økonomiske aspekt i kvalitetsvurderingen. Men gør det dog indirekte, ved bl.a. at opfordre til at skabe balance i aktivitetsniveau og ressourceforbrug i forhold til lovpligtige myndighedsopgaver. Det er meget rigtigt set, at der er et problem. Der bruges mange ressourcer på driften af filialerne.

Man peger specielt på problemer i den arkæologiske virksomhed, bl.a. hvad angår digitale indrapporteringer, katalogiseringer mm. I vore øjne et godt udtryk for, at opgaverne på øen er for store til, at den ene arkæolog med de få medhjælpere han har, kan overkomme samtlige opgaver.

*

Skal vi se lidt frem, her hvor vi normalt ser tilbage, tegner året til at blive det, hvor vi sørger for, at samlingerne – også den arkæologiske arv – bliver sikret og digitalt katalogiseret. Vi er kommet langt, men med estimeret 700.000 ”genstande”, er der selvsagt et stykke vej endnu.

Samlingernes pleje og katalogisering har i mange år ikke stået øverst på prioriteringslisten; andre opgaver var sjovere, meget mere visionære og havde derfor også større bevågenhed. Men med erhvervelsen af ”nye” velfungerende magasiner, kan der skabes ordentlige forhold for samlingerne. Når det er på plads, vil der være god basis for at en yngre generation kan kaste sig ud i nye, visionære projekter.

Prioriteringer, undersøgelser i de kommende år, bl.a.:

Arkæologi: Sorte Muld, geomagnetiske målinger

Arkæologi: Grødby, geomagnetiske målinger.

Arkæologi: Vasagård, geomagnetiske målinger og udgravninger bl.a. jættestuen i langhøjen.

Arkæologi: Forsvarsanlæggene, specielt Rispebjerg

Arkæologi: Undersøgelse af centralpladser fra yngre stenalder.

Arkæologi: Dyrkningstruede jernaldergravpladser.

Arkæologi: Skattefundpladser fra jernalder og vikingetid.

Arkæologi: Sølvskatte fra vikingetid og tidlig middelalder. Der arbejdes på en publikation i samarbejde med Nationalmuseet, Københavns og Lunds Universitet.

Arkæologi: De Underjordiske – sagn og arkæologi. Formidlingsprojekt i samarbejde med Jan Cirkola og Per Oluf Olufsson.

Nyere Tid: Fotografernes Bornholm

Nyere Tid: Museumsforeningens tidlige historie

Nyere Tid: Hjorths Fabrik, Gertrud Kudielka

Nyere Tid: Erichsens Gård, Rønnes historie

Nyere Tid: Allinge Bys historie, bevaring af byen

Nyere Tid: Melstedgård, kulturlandskabet Østerlars

Nyere Tid: Søfartens historie

Nyere Tid: Fiskerierhvervets skæbne

Nyere Tid: Bornholmske Silderøgerier

Nyere Tid: Koldkrigsperioden på Bornholm

MUSEUMSFORENINGEN og BESTYRELSEN

Museumsforeningens medlemstal er i april 2009 på 2.596 (2.558) medlemmer, heraf 1862 (1.854) familiemedlemmer og 734 (704) enkeltmedlemmer. Det er +38 i 2008 (+13) medlemskaber i forhold til 2008. (Tallene i parentes er 2007/08).

I 2008 havde bestyrelsen følgende sammensætning:

Christian Dohn, formand

Mads Kofod, næstformand

Bjarne Bech

Roar Schou

Kirsten Juni

Aksel Holst Sørensen

Pete Hunner

Annelise Molin, valgt af Bornholms Regionskommune

Jacob Kjøller, valgt af Bornholms Regionskommune

Michael Andersen, medarbejderrepræsentant, Bornholms Museum

Vibeke Dam Andersen, medarbejderrepræsentant, Bornholms Kunstmuseum

Repræsenteret i bestyrelsen:

Ann Vibeke Knudsen, leder af Bornholms Museum

Lars Kærulf Møller, leder af Bornholms Kunstmuseum, sekretær for bestyrelsen

---

DEN ARKÆOLOGISKE VIRKSOMHED 2008:

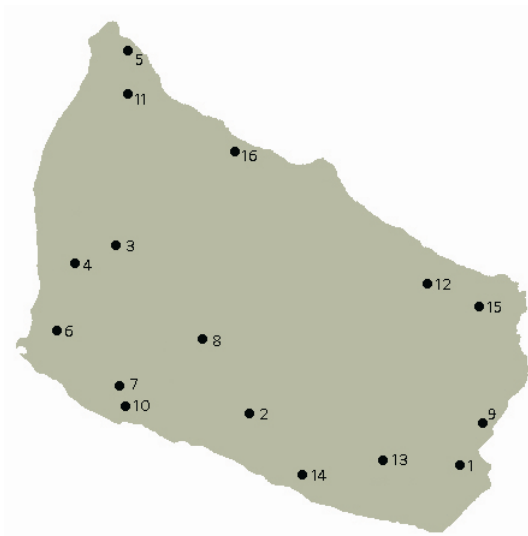
På de fleste områder har den arkæologiske afdeling et tæt og forpligtende samarbejde med andre myndigheder og bornholmerne. Alting kan altid gøres bedre, noget ved vi alt for godt allerede, andet bliver vi gjort opmærksomme på fx ved Kulturarvsstyrelsens kvalitetsvurdering. Meget handler om organisation og vilje, men man kan ikke komme uden om, at ressourcerne klart sætter nogle begrænsninger. Vi vil som udgangspunkt altid gerne være imødekommende, konstruktive og positive, men det kan naturligvis ikke nytte at blive ved med at "hælde på læsset". Tilsynet med de fredede fortidsminder burde helt naturligt have hørt under BMR's ansvarsområde, museet fik tilbudt opgaven fra vort "regionsmuseum" Kroppedal, men vi valgte både af arbejdsmæssige og politiske grunde at takke nej til opgaven.

2008 blev året, hvor hele to erfarne museumsassistenter i jobordninger valgte at gå på efterløn. De blev erstattet af en enkel ny mand på fuld tid i ordinær ansættelse. Som andre steder, er generationsskifter en nødvendighed, ikke mindst i arkæologien, hvor opgaverne er mangesidige og til tider indebærer hårdt fysisk arbejde.

Som i de tidligere år har museet valgt at følge landbrugsbyggeriet meget nøje, hvilket også indbefatter overvågning af grusgrave, hvis udnyttelse er direkte knyttet til byggeaktiviteterne. Museet forsøger at følge med i alle større jordarbejder og rettidigt gøre bygherrer og entreprenører opmærksomme på arkæologiske bevaringsinteresser.

Med mange og gode samarbejdspartnere, lokale og statslige myndigheder, lodsejere og virksomheder, lokale fritidsarkæologer, ind og udenlandske kolleger samt studenter, er det blevet til endnu et år med rigtig megen aktivitet - følgende er blot en summarisk gennemgang af de største sager.

Arkæologiske undersøgelser 2008

1. Hullegård, Poulsker	14. Boderne, Åker
2. Vasagård, Aaker	15. Sorte Muld, Ibsker
3. Hoglebjerg, Klemensker	16. Helligdommen, Rø
4. Baggård i Klemensker	
5. Madseløkke, Allinge-Sandvig	
6. Landemærket, Rønne	
7. Vellensbygård, Nylars	
8. Gildesgård, Vestermarie	
9. Nexø Halmvarmeværk	
10. Vellensby, Nylars	
11. Klippehøj, Olsker	
12. Jættebro, Østermarie	
13. Rispebjerg, Pedersker	

1. Hullegård, Poulsker BMR 2494/Forskningsgravning

Undersøgelse i grusindvindingsområde af Maglemoseboplads (9.000-6400 f.Kr.f.), bebyggelser fra bronze- og jernalder (1.000 f.Kr.f. 100 e.Kr.) i tilknytning til kildevæld med unikke bevaringsforhold. Seminarudgravning med 6 studerende fra Københavns Universitet med stud.mag. Anders Pihl som tutor.

2. Vasagård, Åker BMR 816/ 2147/Forskning/Dyrkning/Formidling.

To centralpladser fra yngre stenalder (3.500-2.700 f.Kr.f.). Opsamling i samarbejde med Terry Slocum og De Bornholmske Amatørarkæologer. Kulturarvsstyrelsen har udbetalt kompensation til ejeren for at undgå grubning. Dysse og jættestue kammer i langhøjen NV for Vasagård blev i efteråret 2008 restaureret af Nationalmuseet/Kulturarvsstyrelsen.

3. Hoglebjerg, Klemensker BMR 3530/Forskning.

Prøvegravning på højdedrag i samarbejde med Terry Slocum. Bebyggelsesspor fra yngre stenalder (3.800-3.300 f.Kr.f., bronzealder (1700-500 f.Kr.f.) og tidlig middelalder (1000-1100 e.Kr.). Enkelt grav fra yngre jernalder (400-750 e.Kr.) der forklarer hvorfor Hoglebjerg er beboet af underjordsfolket. Det slår sjældent fejl at der er en direkte sammenhæng mellem jernalder gravpladser og underjordsfolket tilholdssteder. Tidligere har vi ikke haft kendskab til grave på Hoglebjerg.

4. Baggård i Klemensker BMR 3469/Grusgravning.

Fortsat undersøgelse på Baggårds del af grusgraven ved Ålyst. Muldafrømningen sker i nøje samarbejde med museet. Især fund af bosættelser fra yngre bronzealder (1.000-500 f. Kr.f).

5. Madseløkke, Allinge-Sandvig BMR 3363 /Forskning.

Afdækning af klippe med min. 40 skålgruber og 12 skibe fra yngre bronzealder.

6. Landemærket/ Stenbanegrunden, Rønne BMR 1001 /Boligbyggeri.

Fund af bautastene, brandgrave yngre bronzealder og yngre germansk jernalder (600-750 eKr.)

7. Vellensbygård, Nylars BMR 3514 / Landbrugsbyggeri.

Boplads fra bronzealder og romersk jernalder (Kr.f.-200 e.Kr.) samt hulvej fra yngre romersk jernalder (200-400 e.Kr.).

8. Gildesgård, Vestermarie BMR 3504. /Landbrugsbyggeri.

Forud for anlæggelsen af en kostald undersøgtes en del gruber med potteskår fra en bebyggelse i yngre bronzealder.

9. Nexø Halmvarmeværk BMR 1636/Byggeri.

Forud for opførelsen af lagerhaller og adgangsvej undersøgtes bopladslag fra romersk jernalder (kr.f.-400 e.Kr.).

10. Vellensby, Nylars BMR 1472/Dyrkning.

Lille gravfelt fra yngre romersk jernalder med bådgrave. Prøvegravning gennemført 1998. 2000 kvadratmeter er udtaget til arkæologisk undersøgelse pga. dyrkningsskader. Markleje udbetalt. Delvist afdækket af PLE. Gravfelt færdiggraves i 2009 i samarbejde med konservatorer og studerende fra Konservatorskolen i København,

11. Klippehøj, Olsker BMR 1405/Dyrkning.

Gravplads fra Romersk jernalder. Delvist undersøgt i 2001. 4000 kvadratmeter er udtaget til arkæologisk undersøgelse pga. dyrkningsskader. Markleje udbetalt. Opsamling i samarbejde med arkæologistuderende fra Trondheim.

12. Jættebro, Østermarie BMR 916/Dyrkning.

Fortsat undersøgelse af stort gravfelt fra romersk jernalder med 250 brandgrave og en halv snes jordfæstegrave fra yngre romersk jernalder (200-400 e.Kr.) samt en snes grav fra ældre og yngre germansk jernalder (400-750 e.Kr.). Der er fremkommet mange helt nye iagttagelser på Jættebro der ikke tidligere er blevet registreret på andre bornholmske gravfelter. Fx følger gravene en oldtidsvej, der er påvist er dødehuse, fundet stenkredse, såkaldte domarringe, der omgiver bautasten. For første gang blev der påvist grave under bautasten og fundet hidtil ukendte brandlag og brandlagsgruber fra yngre germansk jernalder.

Kuas bevilling på 500.000 kr. blev ikke brugt i 2008 undersøgelseerne forsætter i 2009.

Ved regionskommunens hjælp blev hulvejspor og to delvist bevarede gravhøje på gravfeltet i skovbrynet ved Maglebæk frilagt i efteråret 2008.

13. Rispebjerg i Pedersker BMR 2264/Formidlingsprojekt i samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen - Bornholm.

Undersøgelse forud for anlæggelse af P-plads – fund af 5 grave yngre germansk jernalder (650-750 e.Kr.).

14. Sømærken-Boderne BMR 1755/2288/Ledningsarbejde.

Undersøgelse i forbindelse med kloakledning – fund af bopladsrester fra sen vikingetid (1000-1100 e.Kr.)

15. Sorte Muld, Ibsker BMR 1191/Forskning.

Geomagnetisk kortlægning af centrale del af Sorte Muld-bygden. Med støtte fra Dronningens Arkæologiske Fond og BornholmsTrafikken v. Mads Kofod.

16. Helligdommen, Rø BMR 3451/Forskning.

Geomagnetisk kortlægning af Trinitatis kapel. Med støtte fra Dronningens Arkæologiske Fond og BornholmsTrafikken v. Mads Kofod.

PROJEKTER, VIDENSKABELIGE KONTAKTER; SAGER M.M.

- *Centralpladser fra yngre stenalder på Bornholm (3.500-2.700 f.Kr.)*

Museet fik i 2007 tilknyttet en Ph.d. studerende arkæologen Terry Slocum fra University of Wisconsin-Madison. Med støtte fra Fulbright-Fonden arbejder Terry på at belyse den type anlæg der

internationalt kaldes causewayed enclosures, på dansk betegnes de Sarup-anlæg. Ved Vasagård i Åker findes hele to anlæg af denne type, men de er indtil videre også de eneste der kendes fra øen. Terry vil med udgangspunkt i en analyse af Vasagård og samtidige fund og fundpladser fra hele øen, kort fortalt forsøge at forklare forekomsten af centralpladser og om muligt forudsige hvor der på øen findes pladser af lignende karakter.

En prøvegravning gennemførtes i 2008 på Hoglebjerg i Klemensker, den gav ikke det forventede resultat, men selv et negativt resultat er i videnskabelig sammenhæng også et resultat. Terry vil fortsætte sine studier med og på Bornholm indtil sommeren 2010.

- *Undersøgelse af gravhøje*

Museumspraktik -projekt gennemført af bornholmeren stud.mag. Anders Pihl, Københavns Universitet

Målsætningen var at gøre status og forsøge at samle op på hvad der findes af gravhøje. Samt vurdere hvorvidt der findes parametre fx topografiske, der adskiller gravhøje fra henholdsvis sten-, bronze- og jernalder. Som en del af projektet frilagde militæret i foråret 2008 en langhøj på militærets skydeterræn ved Eskesgård i Pedersker.

- *Internationalt samarbejde*

Museet samarbejder med en række eksperter fra museer og universiteter i Sverige, Norge, Polen og Tyskland. Gennem det nære samarbejde med universitetslektor Ulla Lund Hansen har museet i de seneste år også været inddraget i det dansk-polske jernalderarkæolog netværk. I Sverige samarbejdes nært med Lunds Universitet. I Norge samarbejdes med universitetet i Trondheim der sender studenter til Bornholm for at opnå feltpraksis i 2008 sendtes 7 studenter. I Tyskland samarbejdes med Prof. Claus von Carnap-Bornheim i Slesvig hvor et nyt projekt "Kommunikation i Nordsøen og Østersøen" er under udarbejdelse. Intentionerne er at publicere nogle af de mange detektorfund fra Bornholm. Øen er et interessant forskningsområde da ingen andre områder er tilsvarende grundigt detektorundersøgt.

- *Formidling*

Arkæologien er meget hyppigt omtalt i de lokale medier – vi er naturligvis glade for den store bevågenhed også i forbindelse med den længe ventede populærvidenskabelig fremstilling om Sorte Muld. Hele 24 forfattere har bidraget og redaktørerne Christian Adamsen, Ulla Lund Hansen og Margrethe Watt har ydet en kæmpe ulønnet indsats. Martin Stoltze har stået for billedredaktionen,

de fleste fotos og layout – selv synes vi at bogen er blevet en flot årbog til Museumsforeningens medlemmer.

Museet er involveret i flere formidlingsprojekter til projektet ”*De Underjordiske – sagn og arkæologi*” bevilligede Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling af tips/lottomidlerne 100.000 kr. Museet ansøger om yderligere 130.000 kr. for at realisere projektet. En CD demo er udarbejdet af initiativtagerne Jan Cirkola og Per Oluf Olufsson.

Ved *Ringborgen på Rispebjerg* samarbejder museet med SNS-Bornholm, Foreningen Bornholm og Pedersker Lokalforeninger om at formidle den meget spændende historie om et 5.000 år gammelt kæmpestort stenalderanlæg med stolpekredse/woodhenges og palisadeindhegninger samt en meget yngre kun ca. 2000 år gammel tilflugtsborg fra jernalderen. Anlæggene er delvist forsøgt rekonstruerede. I samarbejde med museet har naturvejleder Gert Hougaard Rasmussen, Jelling/Klosterheden, udarbejdet information og panoramatavler på pladsen og i udkigstårn, samt digitalt på SNS-Bornholms hjemmeside.

1. etape af formidlingen vil blive markeret ved en officiel indvielse af pladsen i 2009.

• *Aktuelle forskningsprojekter:*

Ældre stenalder: **Stenalderbosættelsen omkring Vallensgårds Mose.** I samarbejde med Poul Otto Nielsen NM, Manus arbejdstitel ”Første jægere – første bønder. Stenalderboplads ved Vallensgårds Mose på Bornholm”.

Maglemosekultur på Bornholm (c.9.000 -6.400 f.v.t.) med særlig fokus på Maglemosebosættelserne omkring Muleby- og Bag-å. Magisterspecialer Lasse Sørensen og Claudi Casati arkæologistuderende v. KUA. Forskningsrådsbevilling på 85.000 kr. til 30-C14 dateringer). 50.000 kr. fra E. Munksgårds legat reserveret til C-14 dateringer.

Yngre stenalder: **Bornholms bebyggelse i yngre stenalder.** I samarbejde med Poul Otto Nielsen NM. Planer om geomagnetiske målinger på udvalgte pladser.

Neolitiske centralpladser og deres placering. Ph.d. projekt med udgangspunkt i Vasagård i Åker, ved Terry Slocum University of Wisconsin-Madison finansieret af Fulbright.

Bronzealder: **Undersøgelser af helleristninger i deres arkæologiske kontekst.** I samarbejde med museumsinspektør dr.phil. Flemming Kaul NM.

Jernalder: **Sorte Muld og jernalderens sortmuldpladser.** Et nyt udvidet Sorte Muld projekt i samarbejde med Anne Nørgaard Jørgensen Kuas og Prof. Claus von Carnap-Bornheim i Slesvig.

”Jernalderens gravpladser – kontinuitet og diskontinuitet”. Udgangspunktet er de mange dyrkningstruede jernaldergravpladser der i disse år ødelægges – et udvalg af de bedste søges undersøgt.

Vikingetid: **"Sølvskatte fra vikingetid og tidlig middelalder"**. Projekt i samarbejde med Nationalmuseets Møntsamling og Prof. Birgitta Hårdh Lunds Universitet.

"Den slaviske indflydelse på Bornholm" I samarbejde med Dr. Magdalena Naum Lunds Universitet. Nye undersøgelser af 30 strontium-bestemmelser af tænder fra Grødby-gavpladsen, koordineres af Prof. Douglas Price Madison-Wisconsin, Pia Bennike, Karin Frei KU og Magdalena Naum.

Middelalder: **Kirkernes omgivelser og Bornholms sogneinddeling.**

Tværgående :

"Forsvarsanlæg fra oldtiden middelalderen"

"Bornholms kommunikationsveje i oldtiden".

"Sogneberegninger indledningen til en Sognebeskrivelse".

- Journalsager.

I 2008 oprettedes 17 journalsager. Antallet af sager er meget lavt og vi erkender at museet har et meget stort efterslæb med hensyn til indberetninger til de centrale registre, men der har ikke været medarbejdere til at løse opgaven. Der arbejdes ligeledes på at digitalisere samlingerne.

Kulturarvsstyrelsen har for 2009 ydet 100.000 kr. til at komme i gang med opgaverne.

- Danefæ

Intet danefæ blev indleveret til Nationalmuseet i 2008. Efter aftale med Nationalmuseet har BMR valgt at udskyde indleveringerne til 2009. På landsplan er detektorarkæologien nu så stor en succes at Nationalmuseet slet ikke kan følge med. Bornholms andel, der i nogle år har været helt oppe på 30 % af alt indleveret danefæ, må forudses at falde, men mængdemæssigt har antallet danefæ i de seneste halve snes år ligget uforandret omkring ca. 1000 stk. For 2008 er tallet reelt ikke anderledes selvom fundene først vil tælle med i statistikken for 2009.

NYERE TIDS VIRKSOMHED

- 1658

2008 var 350året for "Bornholms Befrielse" – som man nu har valgt at kalde det. Med et så rundt – og gammelt - jubilæum er der altid god grund til at kaste sig ud i et formidlingsprojekt.

Begivenhederne i 1658 har betydet alverden for den bornholmske selvforståelse, og da det desuden er en spændende og dramatisk historie, måtte der en spektakulær udstilling til. Vi valgte at få billedkunstneren Martin Stoltze til, sammen med vores netop tilbagevendte museumsformidler Sanne Steenberg Hansen, at opbygge udstillingen i museets to store udstillingsrum. Nu ligger Printzensköld der i en blodpøl, skudt på åben gade i Rønne, medens hans hustru, Anna Hård, stirrer fortvivlet ud af et vindue på Hammershus, som fornemmede hun, langt fra Rønne, hvad der var sket.

I udstillingens store sal fortælles flere af de øvrige historier, der også knyttes til begivenhederne i 1600tallets Bornholm.

Historikeren Ebbe Gert Rasmussen udgav i 2008 en populær fremstilling af begivenhederne på Bornholm og i Skåne i 1658 og med Bornholms Historiske Samfunds årbog, der havde fokus på 1600tallets Bornholm, er det muligt at få et rimeligt grundigt billede af begivenhederne og tiden dengang.

- *En sejlmager*

Det sker heldigvis, at vi modtager gaver, som vi ikke kan lade være med at følge op på med et større formidlingstiltag. Da sejlmager Byders børn bad os om at være med til at tømme faderens sejlmagerloft i Larsegade i Rønne, var vi helt klar over, at det var noget ganske særligt, noget som offentligheden skulle kende til. Det blev til en fin lille udstilling om sejlmagerfaget på Bornholm og dets udvikling gennem flere generationer.

- *En guide til Rønne*

Vi har i mange år manglet en guide til Rønne, til byens historie og de kulturhistoriske bygninger – hvor museerne indgår som væsentlige attraktioner. Den blev udarbejdet i foråret 2008, er flittigt benyttet og et udmærket formidlingstiltag. I 2009 følges den op af en mindre byudstilling i Erichsens Gård, "Rønne Før og Nu", hvormed vi også er med til at markere Rønne Byforenings 50års jubilæum.

- *Keramikeren – lærling, svend og mester*

Museet overtog for flere år siden store samlinger fra Søholm og Keramisk Fagforbund, da det i 1988 blev slået sammen med SID. Det var med forhåbningen om, at der måtte blive oprettet et keramisk

museum og at også den keramiske arbejderhistorie ville blive fortalt. Det ønske indfrie museet sidste år med en lille udstilling om det keramiske fags udvikling set i forhold til fabrikkernes ansatte. Udstillingen breder sig i tid fra 1700tallet til SIDs overtagelse og kommer rundt både om arbejderens og arbejdsgiverens faglige besværligheder og organisationer. Udstillingen åbnede i den nyistandsatte del af Hjorths Fabrik, som det med Sparekassen Bornholms Fond var muligt at istandsætte i 2008.

- *Stubmølle, Melstedgård*

I 2008 modtog vi de sidste midler til istandsættelse af stubmøllen fra Tejn, som er flyttet til Melstedgård. Flytning og restaurering er en dyr og vanskelig sag, afhængig af dygtige håndværkere. Møllen får vinger på i foråret 2009, åbner for publikum – er færdig – 21. juni 2009.

- *Nedrivninger, lokalplaner, museumslovens Kapitel 8*

Så snart der sker noget i de bevaringsværdige områder på Bornholm eller i de områder, der er udpeget som kulturmiljøer, skal museet principielt udtale sig. Enten for at supplere med nødvendig historisk viden til sagernes behandling, eller for at kunne være med til at forhindre, at der sker ulykker på den faste kulturarv. En del sager tages blot til efterretning. Andre behandles. I 2008 tog vi os således bl.a. af Tornegade 4 og Stettestræde 7 i Rønne (registreringer). Fiskeindustrierne Kjærenæs i Allinge og Nordfilet i Nexø (registreringer og hjemtagninger). Klippen i Gudhjem (historisk materiale). Pumpehuset ved den gamle kirkegård i Rønne (historie, dokumentation). Hammerhavnen (historisk materiale).

NYERHVERVELSER (et udvalg!)

23 nye sager er kommet til i 2008. Dertil adskillige genstande, arkivalier og fotos, som indgår i samlingerne på anden vis.

Indgået er bl.a.:

Materiale vedr. en af museets grundlæggere, Hans Anker, Stangegård i Klemensker	K. Thorsen, akvarel fra Svaneke
Byders sejlmagerværksted i Rønne	En urmagerinddelingsmaskine fra 1850 og et bornholmerur
Do. om radiokanalen "Bornholms Stemme", 1988-2005.	Samling og bearbejdning af gamle bornholmske spillefilm (Erik Grønvang)
Do. om Thues Herremagasin, Rønne og Bornholms Skrædderlaug	Materiale om pakhuset på Øernes Kaj i Rønne
Materiale om Simon Masen, Rønne, "Simons"	Do. fra Nørrekås
Do. om Bornholmsruten, M/S Bornholm, 1966-2007	Do. om fotografen Bjarne Ilsted Bech
Et halvskeib i glas og ramme	Do. om Hasle Klinker
Fotoalbum om byggeriet af Poul Ancher på Ålborg værft 1978	Do. om Teknisk Skole i Svaneke
Speciale om kaperkrigene 1807-1814	Do. om Jomfrubjerget og Christianshøj
	Do. om fabrikken Søholm

Fordeling: **2008**, 2007, (2006), BM **12.385** 11.306, (13.721) EG **6.737**, 7.771, (7.466), MG **17.176**.
18.841, (16.913), HF **13.902**, 14.236 (14.331).

- *Bornholms Museum*

Ovenfor er omtalt museets 350års udstilling om begivenhederne i 1658 og den mindre udstilling om sejlmager Byder.

- Julen på museet sluttede med et fint julearrangement for øens skoler, arrangeret af museumsformidleren. Desuden, som det nu er blevet tradition, med et helligtrekongersarrangement i samarbejde med Rønne Kirke.

- *Hjorths Fabrik*

Takket være Sparekassen Bornholms Fond kunne vi i 2008 færdiggøre istandsættelse af den gamle "Kommandantlængen" i forlængelse af udstillingsbygningen. Det betyder, at man med en forbindelsesgang har tørskoet adgang til det meste af fabrikken. Det nye lokale udnyttes til demonstrationsværksted og udstillinger.

- *Melstedgård*

- "Korn, møller og brød", udstilling om de bornholmske møller.

- Æbleprojekt – de gamle bornholmske æblesorter også støttet i 2008 af fødevarestyrelsen.

Melstedgård er især museet for børn, børnefamilier – og pensionister. De grupper forsøger vi at målrette vores formidling og aktiviteter på.

- *Erichsens Gård*

På Erichsens Gård var der i 2008 en spændende teaterforestilling om begivenhederne i 1658. Det var makkerparret Jan Circola og Lars Holmsted, der var historieformidlere på en for os helt ny måde.

For sidste gang viste Erichsens Gård en særudstilling om madkultur.

Erichsens Gård er en lille perle, både som et velbevaret borgerhjem i Rønne og som en af museets rigtig fine filialer – den ældste - det er snart 60 år siden den blev erhvervet.

I november 2004 tog Bornholms Museum fat på Kulturarvsstyrelsens store registreringsopgave: REGIN - Registrator interface. De medarbejdere, der i sommersæsonen er beskæftiget på de arbejdende museer, "fodrer" regin med tusindvis af data i vintersæsonen. Museet har (pr. april 2009) i alt 3544 sager publiceret i Regin.

Samtlige sager er dd. lagt ind i databasen, og alle sager er lagt ud på den offentligt tilgængelige database: <http://www.kulturarv.dk/mussam/index.jsp>.

Museets efterhånden store arkiv fik i 2007 ordnede forhold. Arkivet bl.a. med den store fotosamling, er vigtig i forhold til vores forskning og formidling. Arkiv og fotosamling ordnes forbilledligt på frivillig basis. Dog vil en fremtidig sammenslutning med Bornholms Øarkiv være fornuftig, da disse samlinger vil kunne supplere hinanden.

Museet har et mindre forskningsbibliotek, især med prioritering af bornholmsk litteratur og arkæologiske fagbøger. Det ordnes på bedste vis af frivillige medarbejdere.

MARKEDSFØRING OG PUBLIKATIONER

Vores hovedindsats ligger på et samarbejde med Attraktionerne med en folder, en helsides annonce i DUB, annoncer i avisen, egne foldere, kontakter til pressen, en meget god og hyppigt opdateret hjemmeside, indtastning af alle arrangementer i diverse oplevelsesdatabaser. Mm.

Vore bogudgivelser kan også ses som en ikke uvæsentlig del af markedsføringen. Årbog tril medlemmerne 2008 blev "Bogen" om Sorte Muld, der nu endelig var færdig som en populær historisk indgang til faget. (Se under arkæologisk virksomhed).

Desuden udgiver vi hvert år div. foldere, postkort og plakater.

KONSERVERING

Bornholms Museum har tegnet andel i Fælleskonserveringen på Kronborg. Vores første satsning er at få konserveret vore skibsportrætter. Der er mange, så det har lange udsigter med en færdiggørelse. Indimellem vil vi bl.a. sikre ældre bygningstegninger, fx arkitekt Mathias Bidstrups tegninger.

Genstande fra de arkæologiske udgravninger konserveres løbende.

PERSONALET PÅ MUSEET I 2008:

Vi er en stor arbejdsplads!

- **PERSONALE, ALLE AFDELINGER**

Ann Vibeke Knudsen		Museumsleder
Karen Munk-Nielsen		Museumsinspektør
Sanne Steenberg Hansen		Museumsformidler
Poul Forum Sørensen		Bogholder, personalechef
Linda Tranberg		Sekretær
Michael Andersen		Museumstekniker
Allan Juhl		Forvalter
Barbara Clemmensen	deltid	Rengøring /kustode
Bent Kofoed		Museumstekniker
Per-Olof Olofsson	deltid	Medhjælper

ARKÆOLOGI

Finn Ole Nielsen		Museumsinspektør
Jesper Jespersen		Museumsassistent
Mogens Jensen	deltid	Museumstekniker
Irene Møller	deltid	Museumsassistent

- **MIDLERTIDIGT ANSATTE I ARKÆOLOGIEN - - STUDERENDE O.A.**

Michael Vennersdorf	Michael Thorsen
Claudio Cassati	Lasse Sørensen
Svend Kramp	Syver Smukkestad
Anders Pihl	Kenn Sonne
René Laursen	Jeppe Lotz Juul
Jacob Adreassen	Lukas Frederiksen

samt et antal danske og udenlandske studerende.

- **PERSONALE TILKNYTTET ENKELTE AFDELINGER**

Bornholms Museum

Lene Arnstrup Pedersen	deltid	Chefkustode
Maria Tuniszewska		Museumsassistent
Rona Pelle		Museumsassistent

Hjorths Fabrik

Signe Lassen		keramiker
Hanne Stange		Keramiker
Claus Munch		Keramiker
Tena Lind		Museumsmedarbejder
Mie Mølgaard Madsen		Keramiker
Lene Pedersen		Butikskustode

Melstedgård

Steffen Dam	deltid	Forvalter
Lene Fassel	deltid	Museumsassistent
Lillian Meyer	deltid	Museumsassistent
Erik Hansen	deltid	Museumsassistent
Søren Rasmussen	deltid	Museumsassistent
Kirsten Olsen	deltid	Museumsassistent
Eva Hansen	deltid	Museumsassistent
Grethe Madsen	deltid	Museumsassistent
Kirsten Jensen	deltid	Kustode
Gunnar Hansen	deltid	Museumsassistent
Anne Mette Tranberg	deltid	Kustode
Anette Nielsen	deltid	Kustode
Marianne Nysom	deltid	Kustode
Henning Sorth	deltid	Museumsmedhjælper

Erichsens Gård

Hanne Vesløv		Museumsassistent
Gitte Mikkelsen		Museumsassistent
Bjarne Sandemand	deltid	Havemand
Inge Andersen	deltid	Kustode

Gitte Jørgensen   deltid   Kustode

• **FRIVILLIGE MEDARBEJDERE**

André Jensen	Billedarkiv, søfartshistorie
Jens Buus Jensen	Billedarkiv
Niels Chr. Bohn Pihl	Billedarkiv
Søren Nielsen	Bibliotek
Erling Juul-Pedersen	Bibliotek

Personalerepræsentant i bestyrelsen: Michael Andersen

Sikkerhedsrepræsentanter: Michael Andersen, Claus Munch og Steffen Dam

• **MEDLEMSKABER**

Museet og dets personale er bl.a. medlem af følgende foreninger, råd, udvalg mm.:

ODM, Organisationen af danske Museer	ABM-samarbejde (Arkiver, biblioteker, museer)
Kulturmiljørådet for Bornholms Kommune	
Kulturhistorisk Råd	Kulturvækst Bornholm
Børnekulturrådet	Rønne Theaters repræsentantskab
Det grønne råd	TV2 Bornholms repræsentantskab
Børne kulturelt Netværk i Hovedstadsregionen	Bornholmske fritidsarkæologer
ODMs formidlingsnetværk - skolesamarbejde	Søfarts- og fiskeripuljen
Foreningen af Museumsformidlere	Landbrugspuljen
Kastellets Venner	Møllepuljen
Bornholms Historiske Samfund	Congo-samarbejdet i Skandinavien

BYGNINGER, MAGASINER, UDENOMSAREALER MM.

- Bornholms Museum
- Der er behov for en ny, visionært tænkt museumsbygning til formidling på mange niveauer, med bedre publikums- og personaleforhold
- Grunden i Smedegade kan bruges til udvidelser.

- Den gamle museumsbygningen bør gennemgå en isolering og tagomlægning. Handikapelevator mm.

- Bygningerne i Rolighedsgade bør ombygges, isoleres, tagomlægning

- Taget på kirkelejligheden (Valgmenighedskirken) i Sct. Mortensgade bør omlægges og isoleres.

- *Hjorths Fabrik*

- Anden etape, ombygning af etagen over brænderiet skal iværksættes. Nødvendige tag- og murreparationer.

- Tredje etape er istandsættelse af fabrikantboligen med indretning til udstillinger mm.

- Løbende bevaringsopgaver på den fredede fabrik.

- *Erichsens Gård*

- Erichsens Gård kræver løbende vedligeholdelse. Men det er vigtigt at passe på

”sommerfuglestøvet”, stedet skal give den besøgende de rigtige associationer af et gammelt, velbevaret miljø.

- *Melstedgård*

- Bornholms Regionskommune ejer Melstedgård og overtager fra og med 2009 de udvendige reparationer på gården, specielt de i disse år tilbagevendende tækkearbejder. Museets personale påtager sig spækning, kalkning, tjæring og maling.

- Udenomsarealernes udnyttelse og vedligeholdelse kræver mange hænder. Æbleplantagerne har tilført stedet en interessant ny dimension.

- *Tejn Stubmølle*

- Tejn Stubmølle tilhører Foreningen Bornholm, som har overladt brugsretten til Bornholms Museum.

Det vil sige, at fremtidige større vedligeholdelsesarbejder skal ske gennem foreningen. Møllen åbnes for offentligheden 21. juni 2009 – hvor Melstedgårds 25 års jubilæum fejres.

- *Kastellet.*

Bornholms Museum overtog Kastellet i 2002, hvilket har betydet, at foreningen Kastellets Venner og Forsvarsmuseet har kunnet fortsætte deres virksomhed på stedet uden husleje, som det lille museum med et meget begrænset antal besøgende ikke har økonomi til. Vedligeholdelsesudgifter koster i snit 60.000 kr pr. år. Regionskommunen søges om støtte til dette.

Kastellet blev sidst kalket i 2007. Der er behov for flere vedligeholdelsesindsatser, men ikke økonomi til det.

Grunden holdes til dels af Bornholms Regionskommune, dels et fåreprojekt. I 2009 skal fredningsbestemmelserne revideres af Bornholms Regionskommune.

- *Magasiner*

Status. Museet har overtaget fem bunkere inde på øen à ca. 100 kvm. Hertil flyttes uhensigtsmæssigt opbevarede genstande fra museets lofter, kældre o.a. Museet har desuden en bunker i Rønne. Et vanskeligt tilgængeligt og dårligt magasin (Langes Loft) endelig ryddet 2008-09.

Et magasin (privatejet, genstandene i dårlig stand) på Gadegård i Knudsker, ønskes flyttet til et velegnet magasin (som fx kunne være et af militærets gamle magasiner i Stausdal). Af magasiner har vi i øvrigt: Valgmenighedskirken i Sct. Mortensgade, Rønne.

Papir- og billedarkivet i museumsbygningen. Rummer gode forhold mht. fugt, sikkerhed og brand.

Museet har to biler, en kassevogn til div. opgaver og en mindre bil til arkæologernes brug. I 2009 er arkæologernes mindre bil udskiftet med en kassebil.

- *Båden(e)*

Museets sejlene båd hedder Thor. Ligger i Sydhavnen. Har gennemgået en vedligeholdelse 2007/08. Museumsforeningens medlemmer er velkomne til at benytte den. Museets samling af ældre fiskerbåde, (i alt 6) er placeret på værftet i Sydhavnen.

TAK TIL ALLE

Endnu en gang tak til bestyrelsesmedlemmerne for deres frivillige og aldeles ulønnede indsats, interesse for og engagement i museernes mange forskellige udfordringer og arbejdsopgaver, som indimellem kan være noget af en udfordring.

Dernæst en tak til de mange frivillige, der er med til at fylde museerne med liv – og med til at få indsamlet, studeret, undersøgt, gemt. Tak til jer. I er ganske enkelt uundværlige – og vi håber, der må blive stadig flere af jer med årene!

Desuden vil vi takke alle vore mange medarbejdere, såvel fastansatte som folk, der er tilknyttet på forskellig vis. Uden disse mange menneskers store engagement og indsats ville det ikke være muligt at drive denne efterhånden temmelig store virksomhed.

Vi vil naturligvis også takke de fonde og andre instanser, der med ekstra tilskud har gjort det muligt for os at løse særlige opgaver. Uden jer, intet museum! Det drejer sig om:

Dronning Margrethe II's Arkæologiske Fond.	Granhøj (Vogn Melstedgård)
Sparekassen Bornholms Fond (Hjorth)	Tuborgfondet (bådudstilling)
Brødrene E., S. & A. Larsens Legat. (Guldgubber, helleristninger og Hjorth)	Fritidsrådet (bådudstilling)
Danielsens Fond (Guldgubber)	Sonningfonden (Tejn Stubmølle)
Konsul Jorcks Fond (Guldgubber)	A.P. Møllers Fond (Tejn Stubmølle)
Gieses Legat (Guldgubber)	Augustinus Fonden (Tejn Stubmølle)
Toyota Fonden (Guldgubber)	Skov- og Naturstyrelsen (Rispebjerg)
Rønne Havn (Rønne guide)	Fødevarestyrelsen (Æbleprojektet)
Gudhjem Brugs (Vogn Melstedgård)	BornholmsTrafikken (Geomagnetisk opmåling)

Dernæst vil vi takke de mange mennesker, der i årets beløb har betænkt museet med genstande, fotos og dokumenter, som de af forskellige grunde synes skal bevares for eftertiden. Som det forhåbentlig er fremgået af beretningen er vi meget taknemmelige for disse gaver, som er med til at fortælle nye og overraskende historier om Bornholm.

Vi vil selvfølgelig også takke Bornholm Regionskommune, som vores eneste lokale bidragyder. Ikke mindst "Fritid og Kultur", politikere og ikke mindst embedsmænd for et godt samarbejde i det forløbne år.

Til allersidst vil vi takke den lokale presse, Bornholms Tidende, Bornholms Radio og TV2 Bornholm, for interesse for vores arbejde. Vi har brug for den synlighed, pressen hjælper os til, for at blive hørt og set i det bornholmske samfund.

Ann Vibeke Knudsen, april 2009